

A hazától távol – otthon

Magyarországon élő svájciak identitáshordozói az elmúlt százötven évben

A Magyarországon nem honos, itt élő nemzeti-ségek egyik legjelentősebb csoportját jelentették a XIX. század harmadik harmadára azok a svájciak, akik külföldön szerencsét próbálni érkeztek, munkát vállaltak vagy vállalkozásokba fogtak. Létszámuk az évtizedek során ötszáz és ezer fő között mozgott. Közülük többen letelepedtek, családot alapítottak, azonban jelentős részük fontosnak tartotta svájci identitásának megőrzését, és hogy gyermekeinek is továbbadja a régi hazájához kötődést. A svájci cukrászok, sajtőkészítők vagy nevelők egy része szerte az országban szétszóródva tevékenykedett, legtöbbjük azonban Pest-Budán (1873-tól Budapesten) élt. Elsősorban bennük fogalmazódott meg az az igény, hogy szervezett formában is közösséget éljenek meg, illetve szolidaritással viseltessenek egymás iránt.

Az e törekvések gyümölcseként született intézmények egy része a kezdetektől közösen jött létre más hasonló helyzetű csoportokkal, és beépült a magyarországi egyházi és karitatív intézmények sorába, mások kifejezetten és zártkörűen a svájci közösség érdekében munkálkodtak és maradtak fenn évtizedeken át.

MÁSOKKAL KÖZÖS INTÉZMÉNYEK

Az intézményes közösséggé szerveződés először a hitélet területén valósult meg. A nagyrészt református hitvallású, német nyelvű svájciak jelentős számú német ajkú lakosságot találtak Magyarországon, így Pest-Budán is. Akik köz-

lük német nyelvű prédikációt akartak hallani, a német protestánsokkal együtt a Skót Missziót találhatták meg, amely missziós tevékenységet végzett az ugyancsak német nyelvű pesti zsidóság körében. A német nyelvű protestánsok a pesti református gyülekezet mellett ettől a missziótól kapták a legtöbb támogatást.

Az 1859-es első kezdeményezést követően a budapesti Németajkú Református Leányegyház hivatalosan 1863-ban kezdte meg önálló működését. Az alapítók között a legnagyobb csoportot (hetvenkét család százhatvanegylellekkel) a svájciak alkották.¹ A gyülekezetben kezdettől fogva meghatározó és vezető szerepet játszottak. A soraikból kikerülő presbiterek mellett a mindmáig fennálló gyülekezet gondnokát az évek során szinte mindvégig svájciak adták.²

Jóllehet a leányegyház azért jött létre, hogy tagjai vallási igényeit elégítse ki, amire különösen a frissen érkezett jövevények körében volt nagy igény, hamarosan az egész magyar főváros számára tett jó szolgálatokat. 1866-ban megalapították a Bethesda kórházat, 1892-ben pedig a Bethánia árvaházat, amelyekbe nemcsak gyülekezeti tagokat és protestánsokat vettek fel. Időről időre más fennhatóság alatt, de a Bethesda³ mindmáig létezik, a Bethánia árvaház azonban épületének súlyos sérülése miatt a II. világháború végén működésének befejezésére kényszerült.

Magukat az istentiszteleteket követően a külföldről frissen érkezett gyülekezeti tagoknak lehetőségük volt régebben itt élő honfitársaikkal

1 Bucsay M.: *Seit 120 Jahren Deutschsprachige Reformierte Gemeinde in Budapest. Ein Blick in ihre Geschichte.* (Nyomtatott kézirat a gyülekezet archívumában.) Budapest, 1979, 15. ■ 2 Uo. 1. ■ 3 Nagy jelentőséget tulajdonít e kórház létrejöttének Török P. – Nagy I. – Joób M.: *Die karitative Tätigkeit der traditionellen christlichen Kirchen in Ungarn während des Kommunismus und ihre Wirkung auf die kirchliche Wohltätigkeit im Postkommunismus* című cikkének első része is: *European Journal of Mental Health*, 2010/1., 77–97.

eszmét cserélni, tanácsokat kérni és kapni tőlük, kivált, hogy az utóbbiak közt a gazdasági élet olyan sikeres és elismert szereplői is jelen voltak, mint a malomtulajdonos Hagenmacher család vagy az úttődetulajdonos és nagyiparos *Ganz Ábrahám*.⁴

A hagyományosan nagy részvétellel megrendezett közös karácsonyi ünnepeket kezdetben, egészen az I. világháború utáni időkhöz inkább gyülekezeti keretek között tartották meg, semmint a kolónia más intézményes lehetőségei közt. Ezek során nagyobb hangsúlyt kapott az ünnephez kapcsolódó karitatív tevékenység, mint a közös ünneplés. A gyülekezet négylete saját készítésű kézimunkáit árulta, és a bevételt jótékony célokra fordították, például karácsonyi ajándékot juttattak belőle rászorulóknak. Hasonló célokra önkéntes adományokat is gyűjtöttek.

A II. világháborúban a gyülekezet Hold utcai temploma és melléképületei súlyos bombatalálatot kaptak, és 1945 után már csak svájciak maradtak Budapesten német ajkú reformátusokként. Ezt követően sokan egyszerűen svájci egyháznak nevezték a gyülekezetet.⁵ Az egy-két tuatnyi megmaradt gyülekezeti tag az Alkotmány utcai gyülekezeti teremben gyűlt egybe istentiszteletre. A társasági élet beszűkült lehetőségei közepette – különösen *Raymond Berthoud* gondnoksága idején – teadélutánokkal igyekeztek alkalmat biztosítani a többségében idős svájci asszonyokból álló kolónia tagjainak rendszeres találkozására.

ÖNÁLLÓ SVÁJCI INTÉZMÉNYEK ÉS SZERVEZETEK

Az 1867-es kiegyezést követően a kedvező gazdasági fejlődés ellenére a rossz szociális viszonyok nagyrészt megoldatlanok maradtak. Különösen a szociális létesítmények hiánya volt érezhető.⁶ Ez természetesen érzékenyen érintette az itt élő svájciakat is. Kézenfekvő volt, hogy alpesi hazájuk régi egyesületi hagyomá-

nyaira támaszkodva saját szervezeteket hozzanak létre.

I. A támogató egyesület

Bár svájciak legtöbbször a gazdaság fellendülése idején vándoroltak be Magyarországra, a királyságban letelepedő honfitársakat erőteljesen érintették a gazdasági-társadalmi viszonyok változásai. E tény vezetett a kiegyezés évében Pesten a Svájci Támogató Egyesület (Schweizer Unterstützungsgesellschaft für Ungarn, SUV) megalapításához. Az egyesület első kétéves beszámolója szerint fennállásának első esztendejében nyolcvanöt, a következő évben kilencvenhárom tagot számlált. 1867-ben nyolc különböző kantonból származó tizenkét svájci összesen nyolcvannégy forint támogatáshoz juthatott. Egy évvel később a rászorulókat megsegítésére fordított kiadások kétszázötvennyolc forintra emelkedtek, amelyet tizenegy kantonból való harmincöt svájci között osztottak szét.⁷

Az egyesület segélyezéseivel alapvetően fontos tevékenységet fejtett ki, de magánszervezetként nem rendelkezett elegendő pénzügyi forrásokkal ahhoz, hogy minden rászorulóknak segíteni tudjon. A legtöbbször abban merült ki a támogatás, hogy a véletlenül bajba jutott svájciak hazakerülési költségeit fedezték, legalább Bécsig. Ennek oka a tagok korlátozott anyagi lehetőségeiben rejlett. Az egyesület tevékenységének fontosságát hamarosan Svájcban is felismerték, aminek eredményeképpen az a svájci kormányzattól és egyes kantonoktól is kapott rendszeres támogatást.

Jóllehet az SUV mindig csak a Magyarországon élő svájci közösség egy részét foglalta magában, és tagjainak nagy része pesti és budai volt, ez a szervezet a kolónia egyfajta megtestesítőjévé vált.

Az egyesületi élet fennmaradt dokumentumai tükrözik a magyarországi svájciak mindenkori életkörülményeit, és azokat az örömeket-problémákat, amelyekben az alpesi országból

4 Bucsay M.: Seit 120 Jahren, i. m. 6. (Lásd az 1. lábjegyzetet.) ■ 5 Uo. 24–25. ■ 6 Gottas, F.: Anmerkungen zum Urbanisierungsprozeß der Hauptstadt Budapest. Von der Vereinigung 1873 bis zur Jahrhundertwende. *Südostforschungen*, 32 (1973), 153. ■ 7 Az SUV elnökségének 1867-re és 1868-ra vonatkozó éves jelentése.

bevándoroltaknak hazájuktól messze részük volt. Az egyesület és 1870-től fennálló kötetlen társasági szekciója egyszersmind a svájci hagyományörzés és a helvét tudat magyarországi ápolásának gyűjtőhelyévé is vált.⁸

A nemzeti összetartozás ápolása hosszú éveken át törzsszablati beszélgetésekben merült ki, amelyek során elénekelték egy-egy hazai dalt. A *Correspondenz-Blatt* nevű értesítő újság, amelyre elő lehetett fizetni, fontos tájékoztató forrásul szolgált a hazai eseményekről és a szerete a világban élő honfitársakról. Az augusztus 1-jei nemzeti ünnep közös megüléséről legrégebben 1910-ből maradt fenn beszámoló. Az akkori fiatalok aktív közreműködésével megrendezett program hosszú éveken át tartó állóvíz után áttörést jelentett a hazafias érzések közös kifejezésében. Azóta az augusztus 1-jei „Bundesfeier” a kolónia életének meghatározó pontjává és állandó programjává vált, amelyet a háborús években és gazdasági válságok idején is az ünnepélyesség igényével, beszédekkel és kulturális programokkal tarkítva tartottak meg. A világszerte élő svájciak összetartozás-érzését szolgálta az a 20. század elején elterjedt kezdeményezés, hogy a külföldön működő svájci egyesületek kicserélték egymás között éves beszámolóikat.

Az SUV önszervező szervezetnek tekintette magát, és az egész kolónia magán-érdekképviselőnek, de egyszersmind partnere is volt azoknak, akik a kolóniát meg akarták szólítani. Igyekezett a kolónia minden rétegét integrálni, de többnyire a Magyarországon élő svájciak töredékét tudhatta csak tagjai sorában.

A támogatásra fordítható pénzüsszegek nagyrészt a bemi igazságügyi és rendészeti minisztérium által juttatott svájci állami támogatásokból, önkéntes adományokból és kisebb részben a tagdíjából tevődtek össze. Ehhez jöttek még alkalmanként a korábban nyújtott támogatások visszafizetései. Ugyanis sok svájci polgár kötelességének tartotta, hogy a korábban kapott pénzüsszeget visszafizesse az egyesületnek, ha pénzügyileg újra jobb helyzetbe került.

Az SUV taglétszámának alakulása arra utal, hogy a belépési hajlandóság háborús helyzetekben és különösen a háború fenyegetése idején erőteljesen megnőtt. 1940 és 1943 között a taglétszám csaknem megkétszereződött, és a kolónia húsz év feletti tagjainak mintegy kétharmadát tette ki. Az 1929–1933-as gazdasági világválság idején is valamivel több tagja volt az egyesületnek, mint az azt követő években, amelyek a gazdaság fokozatos konszolidálódását hozták magukkal.

Az egyesület a támogató tevékenység mellett – amely rendszeres, alkalmi és egyszeri segítségeket foglalt magában – jelentős mértékben szervezte a kolónia társadalmi életét és ünnepi alkalmait, együttműködve a svájci főkonzulattal, és később a követséggel, s különösen a karácsonyi ünnepek esetén a Németajkú Református Leányegyházal is. Az egyesület ügyeit az éves közgyűlések között az elnökség vitte. Ez a testület döntött a segélyezési kérelmek felől, fogalmazta meg és tette szóvá az illetékes helyeken az egész kolóniát érintő problémákat. A segítségre szoruló rendszeres támogatását az olyan illetékes svájci hatóságok közreműködése mellett, mint a bemi rendészeti és igazságügyi minisztérium, rendszerint az érintettek származási kantonjai és községei vállalták magukra. A bajba jutott magyarországi svájciak alkalmi támogatása mellett az egyesület gyakran hozzájárult olyan honfitársak hazajuttatási költségeihez is, akiket anyagi helyzetük kényszerített arra, hogy visszatérjenek Svájcba, ehhez azonban nem volt elegendő pénzüük. Emellett egyszeri segítséget nyújtott a hazautazáshoz olyan újonnan érkezetteknek is, akik szerencsét próbálni jöttek Magyarországra, de keresőtevékenységet nem találtak maguknak.

Az SUV fő tevékenységéként Magyarországon letelepedett honfitársaknak segített, akik rendszeres, de nem elegendő keresettel rendelkeztek, így családjukat saját munkabérükből nem voltak képesek eltartani.⁹

A támogatások jelentős részét olyan svájci nők kapták, akik előrehaladott koruk vagy betettségük miatt már nem voltak képesek hivatá-

⁸ Papp, 1986, 199. ■ ⁹ A Svájci Támogató Egyesület 1935. évi beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.)

suk gyakorlására, vagy szintén nem kerestek elég pénzt.¹⁰

Az egyesület olyan célirányos támogatásokat is nyújtott, mint a tüzelővásárláshoz adott segítség, hozzájárulás svájci gyerekek otthoni nyaralásának útiköltségéhez, elhunyt honfitársak temetési költségeihez, szegény svájci gyerekek magasabb iskolába iratkozásához, illetve olyan természetbeli támogatásokhoz, mint kórházi szabadágycsok a Bethesda kórházban, vagy élelmiszerakciók, amelyek során a svájci rendőrség által küldött készpénzből Magyarországon vett élelmiszert osztottak szét a rászorulóknak között. A szabadágycsok-alapítványt 1925-ben pénzügyi okokból be kellett szüntetni, és ezzel összefüggésben azt határozták el, hogy szükség esetén az egyesületi pénztárból napi áron fedezik a kórházi tartózkodások költségeit.¹¹

Az elnökség tagjai kötelességüknek érezték azt is, hogy felemeljék szavukat, ha igazságtalanságot vesznek észre, történjen ez a magyarok vagy a svájciak részéről. Amikor felmerült annak gyanúja, hogy egy jómódú magyar hivatalnok Svájcba akarja küldeni gyermekeit a szegény magyar gyerekek számára szervezett svájci jótékonyági akció keretében, kezdték keresni annak módját, miként lehetne kiküszöbölni az ilyen visszaéléseket.¹² Hasonlóképpen energikusan léptek fel az egyesület tagjai egy izléstelennek talált reklámmal szemben, amikor a Budapesten alapított, Senator nevű svájci cigarettagyár a magyar népnek tett állítólagos jótetteit hangoztatva igyekezett termékeinek vásárlására ösztönözni a magyarországi közönséget.¹³

Az egyesületi tagok rendszeres kapcsolattartásának fórumaként hozták létre a kötetlen együttlétes estéket, amelyek az I. világháború előtt keletkezett hagyományt folytattak, rendszeres körülmények között kéthetente, egy vendéglőben megtartott rendezvény formájában. Ezeket

azonban – többnyire anyagi okokból – kevesen látogatták. Az ilyen jellegű társasági életnek az sem kedvezett, hogy a Magyarországon született és itt felnőtt svájciak többnyire távol maradtak az egyesülettől. A fiatalokhoz is nehéz volt kapcsolatot találni.¹⁴ E kötetlen együttlétes részvevőinek létszáma 20–25 főre korlátozódott.¹⁵ Jól mutatja, hogy az elhúzóódó háború okozta fenyegetettség mennyire fokozta az egyesületi tagok összetartozás-érzését, hogy 1942-ben és 1943-ban a havi egy alkalomra korlátozott összejövetelek látogatottsága már igen jó volt, az elsőtétítési intézkedések és az árnyelkedések ellenére, amelyek pedig természetesen nem kedveztek az ilyen alkalmaknak.

Az 1948 után a kommunista párt vezetésével létrejött központosított államhatalom a társadalmi élet valamennyi területét ellenőrzése alatt akarta tartani, és ebbe nem illettek bele olyan magánszervezetek, amelyek nem a központi politikai irányvonal közvetítését szolgálták. A II. világháború után az SUV maradt a magyarországi svájci kolónia egyetlen magánszervezete, és ennek létezését túrték meg legtovább az országban élő idegenek hasonló egyesületei közül.¹⁶ Az egyesület tudatában volt ennek, és az 1950-es évek elején éves beszámolóiban újra és újra köszönetet mondott a magyar hatóságoknak, hogy lehetővé tették tevékenységének gyakorlását.¹⁷ Később az egyesületekre vonatkozó szigorú szabályok közepette az SUV igyekezett minél kevésbé feltűnni, hogy elkerülje a formális betiltást. Azt követően, hogy 1956 tavaszán új egyesületi elnököt választottak, nem hívtak össze több éves közgyűlést, és az ügyvitelt, valamint a segélyeket az elnökség és maga az elnök intézte, egészen 1960 novemberéig, amikor az elnök végleg visszatért Svájcba. Ezzel megszűnt az aláírási joga a berni kantonális banknál (Kantonbank Bern), amely pénz felvételére feljogosította.¹⁸ Ezután

10 A Svájci Támogató Egyesület 1933. évi beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 11 A Svájci Támogató Egyesület 1925. április 24-i közgyűlésének jegyzőkönyve (az egyesület saját irathagyatékában). ■ 12 A Svájci Támogató Egyesület 1921. évi közgyűlésének jegyzőkönyve. (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 13 Az SUV 1924. május 6-i elnökségi ülésének jegyzőkönyve (az egyesület saját irathagyatékában). ■ 14 A budapesti svájci főkonzulátus 1932. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 15 A budapesti svájci főkonzulátus 1927. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 16 A budapesti svájci követség 1957-re vonatkozó diplomáciai jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 17 A Svájci Támogató Egyesület 1950–1954. évekre vonatkozó éves beszámolója (Bundesarchiv Bern, J 2.230, 1996/431., BD: 375.) ■ 18 Adolf Wäspi egyesületi elnök 1960. november 1-jén kelt levele a berni kantonális banknak (a magyarországi svájci egyesület [Schweizer Verein Ungarn]) archiv anyagai, Budapest)

már az alapszabály szerint senki sem volt jogosult az egyesület nevében rendelkezni. A Magyarországon érvényes törvények alapján az SUV már nem tudott tovább létezni, ha tevékenységét a kolónián belül akarták tartani.¹⁹ Hogy a tevékenységet folytatni lehessen, egy átmeneti időszak után, amikor a svájci képviselőt egyik alkalmazottja vette át a támogatási ügyek intézését, az egyesületi formát feladták, és segélypénztárrá alakultak át. Ennek tisztségviselői az 1965 márciusában létrehozott alapszabály szerint is a svájci nagykövetség személyzetének tagjai voltak. A Svájci Kolónia Segélypénztárának vezetése három megbízott kezében volt, akik az elnök, a pénztáros és a titkár szerep körét töltötték be. A megbízottakat a svájci nagykövet vagy az ügyvivő nevezte ki munkatársai köréből.²⁰

A magyarországi államhatalom végül elérte, hogy a hazájukban szubszidiaritáshoz és közvetlen demokráciához szokott svájciak egyetlen magyarországi magánszervezete a svájci diplomáciai képviselő felülről, adminisztratív úton irányított intézményévé vált.

2. „Home Suisse” – svájci otthon

Eltérően a Magyarországon élő egyéb külföldiektől, a svájci közösségen belül a férfiak és nők aránya utóbbiak javára billent el.

A magyar főváros és a vidéki városok egyre fokozódó polgárosodása, az az igény, hogy átvegyék a nyugat-európai, mindenekelőtt a francia életmódot és kultúrát, nagy keresletet támasztott francia nyelven beszélő házvezetőnők, nevelőnők és nyelvtanárnők iránt. Így került Magyarországra sok egyedülálló nő Svájc francia nyelvű részéről.

Férfi honfitársaiktól eltérően, akik gyakran átlagon felüli szakképzettségük révén nagyobb szociális biztonságban voltak, a nők számára a kilátások – hacsak nem valamelyik jó háznál voltak alkalmazásban – sokkal borúsabban festettek. Ennek oka egyrészt abban rejlett, hogy a nők alapvetően a társadalom szociális szem-

pontból kiszolgáltatottabb csoportjához tartoztak. Másrészt e különféle címekre kiközvetített nevelőnők és a többnyire sokkal fiatalabb gyereklányok a magyar családoknál a társadalmi siker jelképei voltak, és válság idején egyik napról a másikra az utcán találták magukat egy idegen országban.

E gyakran sorsukra hagyott nők gondozására hozták létre 1882-ben a „Home Suisse pur les Gouvernantes et Bonnes á Budapest” nevű egyesületet, amely az SUV-vel ellentétben többségében francia nyelvű volt. Céljai közt szerepelt, hogy védelmet, segítséget és erkölcsi támaszt nyújtson a rászoruló nőknek, és betegségük esetén ápolást biztosítson számukra, jó családokhoz való ingyenes kiközvetítéssel segítse elhelyezkedésüket, szükség esetén pedig anyagilag is támogassa őket Svájcba való hazajutásukban.

Míg az SUV mint egyesület hivatását abban látta, hogy a rászorulóknak segítsen, a Home Suisse svájci otthon maga volt segítség. Első számú feladata az volt, hogy az egyedülálló svájci házvezetőnőknek, nevelőnőknek és nyelvtanárnőknek, és olyan idős svájci nőknek, akik már nem voltak képesek dolgozni, alacsony áron vagy szükség esetén ingyenesen ellátást és védettséget, valamint hajlékot nyújtson. Az otthon rendszeres alkalmakat biztosított lakóinak, hogy találkozzanak egymással, kicseréljék gondolataikat és tapasztalataikat. A hetente megrendezett teadélutánok azért is fontosak voltak, mert a Home Suisse lakóinak nagy része francia anyanyelvű volt, és a többségében német nyelvű kolónián belül kevés lehetőségük adódott, hogy anyanyelvükön beszélgessenek. Hasonló együttléteket biztosított a német ajkú református gyülekezet templomában havonta egy alkalommal megtartott francia nyelvű istentisztelet. Az otthon vezetése ingyenesen munkát is közvetített a házvezetőnőknek, nevelőnőknek és nyelvtanárnőknek, mivel újra és újra kaptak ilyen irányú megkereséseket lehetséges munkaadóktól.

¹⁹ A svájci kolónia 1964. április 18-i összejövetelének írásos anyaga, amelyet Haeni úr fogalmazott meg azt követően, hogy megbeszélést folytatott az elnökség korábbi tagjaival, Berthoud kisasszonnyal, valamint Minder és Coray urakkal (a magyarországi svájci egyesület [Schweizer Verein Ungarn] archív anyagai, Budapest) ■ ²⁰ A Svájci Kolónia Segélypénztárának 1965. március 6-án kelt alapszabálya (a magyarországi svájci egyesület [Schweizer Verein Ungarn] archív anyagai, Budapest)

A Home Suisse gondoskodó tevékenységét jelentős mértékben a svájci szövetségi állam és a kantonok szubvencióiból, továbbá tagdíjakból és az SUV támogatásaiból, valamint adományokból és a bentlakók hozzájárulásaiból fedezték. Több olyan év is volt, amikor ezek a bevételi források nem bizonyultak elégségesnek, mert egyes rászoruló nők, akik munkájukat elvesztették, a panzió díjának még a csökkentett összegét sem voltak képesek kifizetni. A Home Suisse ezért újra és újra pótlólagos bevételi forrásokat keresett. Ilyenek voltak az évenkénti jótékonyági bazárok, amelyeket az SUV-vel közösen rendeztek meg. A két intézmény vezetői abban állapodtak meg, hogy a tiszta bevétel egyharmadát az SUV, kétharmadát pedig a svájci otthon kapja meg.²¹ További bevételek szerzése céljából az egyedül utazó svájci nőket arra biztatták, hogy budapesti tartózkodásuk idején szálloda helyett a Home Suisse-t vegyék igénybe, akár teljes panzióval.²²

Az otthonnak 1939-ben sikerült végre megfelelő, célszerű helyiségekbe költöznie Budapest belvárosában, a Múzeum körúton. A létesítmény hat hálószobából, étkezőből, egy irodából, két fürdőszobából, szolgálati szobából, mosóhelyiségből és a szükséges mellékhelyiségekből, pince/padlás stb. állt. Az otthon átlagos telítettsége napi kilenc fő volt. Vezetőjének az új helyen töltött első esztendő során ötvenhét tanárnő számára sikerült óradíjas elfoglaltságot vagy egész napos munkát szereznie. Ugyanakkor a kiadások hatvanöt százalékát szubvenciókból vagy önkéntes hozzájárulásokból kellett fedezni.

Hiába hagyott *Haggenmacher Oszkár* svájci származású nagyiparos 1942-ben végrendeletileg jelentős összeget az otthonra, ezt már nem lehetett a szükséges felújításokra és berendezések beszerzésére fordítani, mivel a legtöbb beszerzendő árucikk vagy már nem volt kapható, vagy csupán korlátozott mennyiséget lehetett

vásárolni belőle. Ebben az évben a panzió és a szobabérletek bevételei az összbevétel negyvenhét százalékát tették ki, és a svájci otthon költségeinek mindössze ötvenöt százalékát fedezték. A II. világháború kellős közepén előfordult, hogy felvételi kérelmeket helyhiány miatt átmenetileg el kellett utasítani.²³

Az otthon legtöbb lakója svájci volt, de kétszeres árért felvett más nemzetiségű nőket is.

A Home Suisse mint létesítmény a II. világháború végén, Budapest ostromakor a harci cselekményeknek esett áldozatul.²⁴

KÖTÖDÉS A HAZÁHOZ – A SVÁJCI IDENTITÁS ÁPOLÁSA

A Magyarországon élő svájciak régi hazájukkal való kapcsolatápolásának lehetőségei a legjobban a két világháború közötti időben (1918–1939) voltak összhangban az erre vonatkozó igényekkel. Ezeket a kapcsolatokat részben svájci hivatalos helyek támogatták, de nemegyszer magán szervezetek vagy egyes emberek kezdeményezésére jöttek létre. Ehhez az is hozzájárult, hogy a kolónia egyre nagyobb része már több generáció óta élt Magyarországon, így svájci rokonaikhoz fűződő kapcsolataik idővel meglapultak. Másrészt javultak az utazási lehetőségek, és Magyarországon tartózkodó svájci muzsikus- és dalárdacsoportok, művészek, írók, tudósok, sportolók és más utazók újra és újra jelentkeztek azzal az igénnyel, hogy szeretnék felvenni a kapcsolatot a távoli idegenben élő honfitársaikkal.

Hogy milyen fontos volt a Magyarországon élő svájci kolónia számára a svájci hazához tartozás, mutatja egy 1924-ben megtartott pénzügyi akció, ahol a nagyrészt nehéz életkörülmények közt élő kolóniatagok több mint hatmillió magyar koronával járultak hozzá a svájci szövetségi lövészünnep Aarauban megtartott évszázados ünnepségének egyik díjához.

21 A budapesti svájci főkonzulátus 1930. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 22 Clara Pfründernek, az otthon igazgatójának 1939. június 20-án kelt levele Dr. Lätt professzorhoz, az Új Helvét Társaság (NHG) külföldi svájci bizottságának elnökéhez. (Bundesarchiv Bern, J 2.230, 1996/431.) ■ 23 A budapesti svájci követség 1942-re vonatkozó éves jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 24 A Home Suisse-t 1944 végén bombatalálat tette lakhatatlanná, és ezért megszűnt. Lakóinak nagy része visszatért Svájcba. (A budapesti svájci követség 1947-re vonatkozó éves jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.)

Armand Petersen, akit a kolónia még 1914-ben, magyarországi látogatása alkalmából ismert meg, egy ómagyar ezüst boroskupát készíttetett ebből a pénzből, amelyet a lövészünnep díjátadó bizottságának adtak át.²⁵

A hazából érkezett honfitársakkal való találkozással adott alkalmat 1925-ben ama magyar szüneti gyerekek vendéglátó szüleinek magyarországi látogatása, akik az I. világháború vége óta rendezett játékonysági akciók keretében üdülhettek az alpesi országban. A mintegy százötven fős svájci csoport a magyar Országos Gyermekvédő Liga meghívására érkezett egyhetes magyarországi tartózkodásra. A látogatók kérték, hogy szeretnék megismerni Magyarországon élő honfitársaikat. Az e célból szervezett találkozón a kolónia több mint kétszáz tagja vett részt.²⁶

Svájcból érkező zenészek és dalárdák újra és újra keresték a kapcsolatot Magyarországon letelepedett honfitársaikkal. 1924-ben a bázeli rendőrszeker a kolóniával együtt ünnepelte az augusztus 1-jei nemzeti ünnepet.²⁷ Ugyanebben az évben a genfi La Fontaine Társaság francia svájci dal- és zenei estet rendezett Budapesten – ez ritkaságszámba ment, hiszen a Magyarországon megtartott svájci kulturális rendezvények többnyire német nyelvűek voltak.²⁸ A következő esztendőben a magyarországi svájciak a bázeli Lidertafel dalárda tagjaival tölthettek bensőséges, meghitt estét a csoport budapesti látogatása alkalmából. 1929-ben a Basler-Doppel-Jodler-Quartett énekegyüttes járult hozzá hazafias dalaival az augusztus 1-jei szövetségi ünnephez.²⁹ A következő év különösen sok látogatót hozott a hazából. A berni Frohsinn dalkör és a Sankt Gallen-i, illetve a zürichi Harmomia

énekegyesületek teremtettek alkalmat bensőséges együttlétre, amelyeken számos Budapesten élő svájci vett részt. Az óhazából érkezett vendégek adományokat adtak át a kolóniának, a rosszabb anyagi körülmények között élő honfitársak számára. A Harminie Zürich csokoládécsomagot hozott magával, amelyet szintén a kolónia tagjai közt osztottak szét.³⁰ Svájcból érkezett vendégek zenei alkalmi és dalestjei a következő években is számos kolóniatagot vonzottak, így a Harminie Nautique de Genf, a Stadtmusik Zürich és a Jodlerklub Hard (1934),³¹ a bázeli jódlicsoport és a svájci tanárdalárdák egyesülete (1935).³²

A svájci kolónia életének egyik legfontosabb eseménye volt 1938-ban a Harmonie Zürich énekegyesület 526 tagjának budapesti látogatása.³³ Az altdorfi Tell-játékok Társaság 1939-ben megtartott Tell-játékok előadásain a Budapesten letelepedett svájciak mintegy nyoleven százaléka vett részt.³⁴

Nyelvi szempontból a zenei eseményeknél igényesebb, a hazához való kötődés szempontjából szintén fontos alkalmak voltak svájci értelmiségiek magyarországi látogatásai. Így például Albert Stiffen svájci író 1929 őszén tartott előadása a budapesti Fészek művészklubban, amelyet vacsora követett.

A Helvét Egyesület (Helvetischer Verein) egyik megkeresésére, hogy érdeklődést váltana-e ki egy alpesi vidékekről szóló francia nyelvű előadás, az SUV azzal az indokkal válaszolt nemet, hogy túlságosan kevés franciául beszélő tagja van.³⁵ Ugyanebben az évben egy luzerni alezredes sikert arató vetített képes előadást tartott a svájci hadsereg nevelő és kiképző tevékenységéről.³⁶

25 A budapesti svájci főkonzulátus 1924. II. negyedévi jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 26 Az SUV egyesület 1925. szeptember 12-i elnökségi ülésének jegyzőkönyve (az egyesület utódszervezetének – Schweizer Verein Ungarn – birtokában); A budapesti svájci főkonzulátus 1924. III. negyedévi jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 27 A budapesti svájci főkonzulátus 1924. III. negyedévi jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 28 A budapesti svájci főkonzulátus 1924. IV. negyedévi jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 29 A budapesti svájci főkonzulátus 1929. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 30 A budapesti svájci főkonzulátus 1930. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 31 A budapesti svájci főkonzulátus 1934. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 32 A budapesti svájci főkonzulátus 1935. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 33 A budapesti svájci követség 1935. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 34 A magyarországi Svájci Támogató Egyesület elnökének (Trösch) 1939. július 11-én kelt levele az NHG külföldi svájciakkal foglalkozó szervezetének (Dr. W. Imhof) (Bundesarchiv Bern, J 2.230, 1996/431.) ■ 35 Az SUV 1935. december 7-i elnökségi ülésének jegyzőkönyve (az egyesület utódszervezetének – Schweizer Verein Ungarn – birtokában). ■ 36 A budapesti svájci főkonzulátus 1935. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.).

Jelentős esemény volt a kolónia életében Arnold H. Schwengeler svájci író látogatása, akinek előadása a Magyar–Svájci Társaság 1941-es évi rendes közgyűlésén, a Gellért Szálló zene-termében a kortárs megítélések szerint fontos hozzájárulás volt a magyarországi svájciak közösségérzetének kifejezéséhez. Hazatérése után *Sonntage in Ungarn* (Napfényes napok Magyarországon) címmel megjelent könyve tükröt állított a kolónia tagjai elé, akik az író megítélése szerint feladták velük született túlzott józan-ságukat, hűvös visszafogottságukat, feloldódtak, lerázták magukról merev formalitásukat, és szabadon, természetesen mozognak, ahogyan Svájcban ritkán látni. Mindezt nézete szerint a kolóniában uralkodó egészséges szellem teszi, amelynek következtében nagy családnak érzik magukat.³⁷

Svájcból érkező utazócsoportok is kerestek kapcsolatot a kolóniával. 1924 szeptemberében a berni Külföldi Utazások Egyesületének szervezésében tizennyolc fős turistatársaság érkezett Budapestre, s kapcsolatba kívántak kerülni a magyarországi svájci kolóniával. 1930. október 12. és 15. között a zürichi kereskedelmi iskola végzős növendékei tartózkodtak tanulmányúton Budapesten. Vezetőjük, *Leo Wehrli* professzor vetített képes előadást tartott *Gleccser-világunk* címmel, amelyen több mint négyszázan vettek részt.³⁸

Az 1933. augusztus 1-jétől 15-éig Gödöllőn megrendezett cserkész világtalálkozó (dzsembori) is számos alkalmat nyújtott a Magyarországon élő svájciaknak, hogy honfitársaikkal találkozzanak. Mintegy ötszáz svájci cserkész érkezett az alpesi országból. Közülük néhányan részt vettek az az évi svájci nemzeti ünnep budapesti megünneplésén is. A kolónia és az ifjúsági szervezet hazai tagjainak találkozására a

Margit-szigeten került sor. Haggemacher Oszkár üzemlátogatásra hívta meg a cserkészeket különböző vállalataihoz.³⁹

Ezenkívül nemzetközi rendezvények, ülések és sportesemények is kínáltak alkalmat a magyarországi svájci kolóniának, hogy régi hazájukból érkezett honfitársakkal találkozzanak.

Az 1937 májusában Budapesten megrendezett nemzetközi nőkongresszusra meghívást nyert a Svájci Nőegyesület és a Svájci Katolikus Nők Egyesülete is.⁴⁰ A következő évben a dolgozó nők Genfben alapított nemzetközi egyesülete tartotta Budapesten a harmadik kongresszusát. 1938. augusztus 7. és 14. között került sor Budapesten a Szent István-repülőtalálkozóra. Ezen a szerte a világból érkezett nyolcvankilenc résztvevő közt svájciak is voltak.

1934. május 31-étől június 3-áig Budapesten rendezték meg a tornász világbajnokságot. A sporteseményen svájci élsportoló tornászok és hivatalos delegáltak mellett körülbelül négyszáz svájci kísérő is részt vett. Őket a svájci kolónia is fogadta.⁴¹

A magyar–svájci országok közötti labdarúgó-mérkőzés 1935-ben, amely magyar győzelemmel végződött, ugyancsak sok svájci szurkolót vonzott Magyarországra.⁴²

Filmvetítések. Azzal, hogy az SUV belépett az Újhelvét Társaságba (Neue Helvetische Gesellschaft – NHG), amely egyebek közt a külföldön élő svájciakkal való kapcsolatok ápolását tűzte ki feladatául, a kolónia 1939-től részesülhetett az NHG filmszolgáltatásában is. A filmelőadások nemcsak egy-egy ünnepi rendezvény csúcspontját jelentették, hanem önálló programok is voltak, ahol a közös vizuális élmény az anyanyelv hangjával párosult a moziteremben. Ezek az események, amelyekre évente egy-két alka-

37 A Svájci Támogató Egyesület (SUV) 1941. évi éves beszámolója. – Eredeti szöveg: „Sind nicht die Schweizer, die an der Donau heimisch wurden, ganz verändert? Was ist aus ihrer angeborenen Nüchternheit, aus ihrer kühlen Zurückhaltung geworden? Wahrhaftig: Aufgetaut sind unsere Helvetier, Sie haben ihr steifes Förmlichsein abgestreift, wie einen engenden Kittel, sie regen und bewegen sich so frei und natürlich, wie man es zu Hause gerne häufiger sähe und doch so selten sieht. Das macht der gesunde Geist einer Kolonie, die sich als eine große Familie fühlt...” (Schwengeler, Arnold H.: *Sonntage in Ungarn*, Budapest, 1941, Pochon-Jent, 18) ■ 38 A Magyarországi Svájci Egyesület (SUV) 1930. évi beszámolója (Országos Széchényi Könyvtár, Magyarország). ■ 39 A budapesti svájci főkonzulátus 1933. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 40 A budapesti svájci követség 1937-re vonatkozó éves jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 41 A budapesti svájci főkonzulátus 1934. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 42 A budapesti svájci főkonzulátus 1935. évi éves beszámolója (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.)

lommal került sor egy moziban, a kolónia széles rétegeit vonzották – a kevésbé jómódúak közül is sokan részt tudtak rajta venni. Az egyesület az NHG külföldi svájci szervezetének segítségével 1943-ban új vetítőt vásárolt, Budapest pedig bekerült abba a filmkölcsonzési körbe, amelyben a – körülbelül kétórás vetítési idejű – mozi-tekercek Szófián, Bukaresten keresztül érkeztek a magyar fővárosba.

Fontos szerep jutott a filmelőadásoknak a II. világháború utáni időben. Népszerűek voltak a kolónia tagjainak körében. A követségről követségre továbbadott filmekre általánosan érvényes volt, hogy politikailag a lehető legsemlegesebbeknek kellett lenniük. Előnyben részesített témák voltak Svájc természeti szépségei vagy a kulturális események. Ezeket az előadásokat is engedélyeztetni kellett előzetesen a magyar kül- és belügyminisztériummal,⁴³ legalábbis a vetítések 1948-as újraindításától az 1950-es évek közepéig, és a filmeket a magyar hatóságok cenzúrájának is alá kellett vetni.⁴⁴ Ha magyar részről pozitív döntés született, a követség hívta meg a kolónia tagjait a filmestre.⁴⁵ Ilyen vetítésekre négy-hat alkalommal került sor egy évben,⁴⁶ gyakran olyan jeles napokkal összekapcsolva, mint az augusztus 1-jei svájci nemzeti ünnep vagy a karácsony. A vasfüggöny mögötti elzártágban e filmek fontos és kedvelt információforrások voltak Svájcról, egészen az 1970-es évekig, amikor is a Magyarországon fokozatosan egyszerűbbé váló utazási lehetőségek egyre több svájci származású ember számára tették lehetővé, hogy személyesen viszontlássa vagy megismerje az óhazát.

Kirándulások. A két világháború közötti időben honosodott meg a tavaszi kirándulások hagyománya. Ezeknek a célpontjai általában Budapest közelében lévő helyek voltak. A családi programok, amelyek költségeit részben vagy

egészeiben az SUV viselte, lehetőséget nyújtottak az idegenben élő svájci gyerekeknek egymás megismerésére, a szülőknek pedig arra, hogy a természetben kicseréljék tapasztalataikat, vagy egyszerűen meghitt hangulatban együtt legyenek. A Rómaifüldőre tett 1938-as tavaszi kiránduláskor a kolónia tagjai találkozhattak *Max Jaeger* követtel, akinek az állomáshelyét Ausztria Németországhoz csatolását követően helyezték át Bécsből Budapestre.⁴⁷ Ezek az egynapos kirándulások az 1950-es években, de különösen az 1960-as években és azután jó lehetőséget nyújtottak egymás megismerésére, mivel a magyarországi svájci közösség összetétele a II. világháború után lényegesen megváltozott. Idővel, körülbelül az 1970-es évektől ezeket a bensőséges együttléteket közös tavaszi cukrász-dalátogatásokkal is kiegészítették.

KÉPVISELET ÉS EGYESÜLET NÉLKÜL

Közvetlenül a II. világháború utáni időkben a kolónia tagjainak svájci hazájukhoz kötődését, illetve svájci identitásuk ápolását egyetlen svájci szervezet sem tudta támogatni. Miután 1945 tavaszán a szovjet megszálló hatóságok a svájci követség személyzetét Magyarország rövid időn belül való elhagyására kényszerítették, 1946 augusztusáig nem volt hivatalos svájci képviselő Budapestén.⁴⁸ Az egyesületnek már 1944 végén meg kellett szakítania működését. Ezt követően sok svájci és az elnökség csaknem valamennyi tagja visszatért hazájába. Ugyancsak 1944 végén a Home Suisse is megszűnt létezni, miután egy bombatalálat következtében lakhatatlanná vált.⁴⁹

A Magyarországon élő svájci polgárok számára, közvetlenül a II. világháború után, amikor nem volt intézményi háttérük és az utazási lehetőségek csak nagyon korlátozottak voltak, a legtöbbször csak a Svájcból érkező különféle

43 Az SUV 1948. október 12-i elnökségi ülésének jegyzőkönyve. ■ 44 Az SUV 1950. január 11-i elnökségi ülésének jegyzőkönyve. ■ 45 Az SUV 1950. február 9-i elnökségi ülésének jegyzőkönyve. ■ 46 A budapesti Svájci Követség 1965. szeptember 9-én kelt levele az Újhelvét Társaság Bernben lévő Külföldi Svájci Titkárságának (A budapesti Svájci Egyesület archív iratai). ■ 47 A budapesti svájci követség 1937-re vonatkozó éves jelentése (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 48 Felix Schnydernek, a berna külügy (EPD) követségi tanácsosának 1946. május 20-án kelt levele Dr. Alfred Zehndernek, az EPD Politikai Ügyek osztályának vezetőjéhez (Bundesarchiv Bern E2400/1000/717.) ■ 49 A Svájci Támogató Egyesület ideiglenes elnökségének 1948. szeptember 1. kelt közleménye a Magyarországon tartózkodó honfitársakhoz (A budapesti Svájci Egyesület archívuma).

élelmiszer-, használati- és, valamint gyógyszer- szállítványok és közvetlen pénztámogatások jelentették a svájci hazájukhoz kötődést.

A segélyezések – a berni hivatalnokok megfontolásai szerint – arra is szolgáltak, hogy megkönnyítsék Magyarországon élő honfitársainknak a helyben való kitartást, és megtakarítsák a svájci hatóságoknak a nagyrészt Svájcba való visszavándorlók fogadására Svájcban a hatóságoknak sokkal több közpénzt kellett volna fordítaniuk, mint amennyit a segélyek kitétek.⁵⁰

AZ IDENTITÁS ÚJ SÚLYPONTJAI A HÁBORÚ UTÁN

A svájci identitás súlypontjai jelentős mértékben megváltoztak a magyarországi kolónia számára a háború után időkben. Miután ama jobbra fiatalabb svájciak legtöbbször, akiknek még kapcsolataik, családi kötelekeik voltak régi hazájukkal, és anyanyelvüként beszélték Svájc egyik hivatalos nyelvét, elhagyták Magyarországot, a kolónia szerkezeti változásokon ment át. A svájci születésűek közül a legtöbbször csak azok maradtak, akiknek már semmi kötődésük nem maradt eredeti hazájukhoz. A magyarországi svájci közösség azon svájci származású emberekkel jutott utánpótláshoz, akik gyökereiket már rég elfelejtették, és csak a II. világháború alatt fedezték fel őket, amikor igazolniuk kellett „árja származásukat”, s a fellépő hiánygazdaság, valamint a magyarországi belpolitikai diktatúra hatására kezdtek értékelni, megbecsülni a svájci honosságban rejlő lehetőségeket. Velük együtt kerültek a kolóniába azok a magyar születésű feleségek is, akik férjeik örökölt svájci nemzetiségén kívül semmilyen más módon nem kötődtek az alpesi országhoz.

Az újrachonosított svájci családok már régen beolvadtak a magyar társadalomba, magyar identitásuk volt, és általában nem beszélték anyanyelvüként Svájc egyik hivatalos nyelvét sem. A visszanyert svájci állampolgárság szele-

pet jelentett számukra Nyugat felé, egyfajta privilegizált helyzetet, amelyben a svájci származásúak a nehéz magyarországi körülmények közt Svájcba, illetve a budapesti svájci követséggen keresztül bizonyos védelmet és támogatást kaphattak, kezdve azokkal az élelmiszer- és ruhaadományokkal, amelyekhez csak svájciak juthattak hozzá, egészen az érdekképviselőig. Ehhez járult még a háború előtti időkhöz képest jelentős különbségként, hogy a Svájccal való személyes kapcsolatok lényegesen nehezebbé váltak. A svájci-magyar kettős állampolgárok alig kaptak vízumot svájci utazáshoz, amelyet még a magyarországi lakhellyel rendelkező svájci állampolgároknak is minden utazás előtt igényelniük kellett. A postai levélforgalmat cenzúrázták. Nyugati irodalom, illetve napilapok nyilvánosan nem voltak hozzáférhetők.

Mindez az identitásmegőrzés új útjait igényelte, és új lehetőségeket Svájc megismerésére azok számára, akik örökölt állampolgárságukat nem csupán pragmatikus előnyök forrásának tekintették, hanem svájci őseik hazájának hagyományai iránt is érdeklődtek.

A háború utáni helyzetből adódó igényként merült fel egy svájci német nyelvtanfolyam megszervezése a kolónia tagjai részére. Az erre vonatkozó döntés az újraindult SUV első közgyűlésén, 1948-ban született meg, a tanfolyamra pedig – Svájcba érkezett hanganyagok segítségével – a következő évben került sor. A svájci német nyelvjárás tanulását az a tény is motiválta, hogy a korabeli magyarországi körülmények (hiánygazdaság, politikai terror) közepette újra és újra előfordult, hogy a kolónia tagja közül néhány visszavándorolni kényszerültek az óházába, ahol viszont hátrányt jelentett az esetleg hiányzó nyelvtudás.

Minden további tevékenységet és eszközt, amely a Svájccal kapcsolatos tájékozottságot és a hazához kötődést szolgálta, úgy kellett kialakítani, hogy a kolónián belül maradjon, és ne lehessen a magyarországi kommunista államhatalommal szembeni ellenséges tevékenységként értelmezni.

50 A berni külügy vezetőjének (Zehnder) 1945. december 12-én kelt levele a külföldi svájciak ügyeivel foglalkozó szövetségi központnak (Bundesarchiv Bern, E2001D/1000/1533/7253).

Az NHG külföldi svájci szervezete a külföldi svájciakat támogató tevékenységébe bevonta a magyarországi kolóniát is. Ennek keretében 1947-ben ötven darab német nyelvű könyvet küldtek Magyarországra. A II. világháború előtt megkezdődött filmszolgálatot folytatták. Érdeklődők hozzájuthattak a külföldi svájciak számára készített *Echo* című információs lap példányaihoz. Olvasótestvéri kapcsolatokat is szerveztek, amelynek köszönhetően svájci újság- és folyóirat-olvasók a már elolvasott lapjaikat továbbadták külföldön élő honfitársaik számára, aztán a kolónia tagjai egymás között elcserélték ezeket az újságokat.

A KOLÓNIA ÉLETE A SVÁJCI KÉPVISELET VÉDŐSZÁRNYA ALATT

Mivel a svájci kolónia életének közösségi magánszerveződése az 1948-as kommunista hatalomátvételt követő politikai viszonyok között fokozatosan lehetetlenné vált, gyakorlatilag minden ilyen irányú tevékenységet csak a diplomáciai képviselőt égisze alatt lehetett folytatni. Ezekben az években egy Magyarországon élő svájci asszony, *Raymonde Berthoud* volt a kolónia lelke és motorja.

Raymonde Berthoud, aki 1940-ben zongoratanulmányok folytatása céljából érkezett Budapestre, a II. világháború után a svájci vöröskereszt tolmácsa volt a magyar fővárosban. 1948-ban az SUV elnökségébe választották. Amikor aztán az egyesület politikai okok miatt kénytelen volt beszünetelni tevékenységét, Berthoud asszony kezdett el törődni a szerete Magyarországon élő svájciakkal. Miután a háború utáni

időben a Svájcban évenként megtartott külföldi svájci kongresszusokon való részvétel a kiutazási engedély megtagadása miatt gyakorlatilag lehetetlenné vált a kolónia tagjai számára, Berthoud 1957-től – az 1956-os magyar forradalmat követően némileg szabadabbá vált politikai légkört svájci állampolgárként kihasználva – rendszeresen részt vett a hazával való kapcsolattartás e fontos alkalmain. Ezek az eseményeken megismerte a svájci politikai élet számos személyiségét is.⁵¹

Raymonde Berthoud személye kapcsolta össze a svájci kolóniát és a német ajkú református gyülekezetet is. Utóbbi az egész háború utáni időszakban – a diplomáciai képviselőt rendezvényein kívül – az egyetlen intézményes jellegű találkozási hely volt a Magyarországon maradt svájciak számára. Berthoud asszony hosszú éveken át volt a gyülekezet gondnoka is, követve azt a hagyományt, amely szerint hagyományosan svájci tag tölti be a legmagasabb világi tisztséget.

UTÓSZÓ

Az 1989-es rendszerváltozást követően újra lehetőség nyílt a Magyarországon élő svájci állampolgárok önszerveződésére. Összetételük viszont gyors ütemben megváltozott, miután nyugdíjasként nagy számban települtek vissza Magyarországra olyan, főleg 1956-ban emigrált magyarok, akik időközben svájci állampolgárságot szereztek. Hamarosan már ők alkották a „kolónia” nagy részét, többszörösen meghaladva annak 1989 előtti létszámát. Ez a helyzet már az identitás és a nemzethez kötődés új szempontjait vetette fel.

51 Raymonde Berthoud nekrológia a Magyarországi Svájci Egyesület *Vilmos Tell* című kiadványának 2007. júliusi számában.